

Plats åt kvinnans plats

En antropologisk studie om genuspolitiska drivkrafter

Emma Axelsson

Socialantropologiska Institutionen
Examensarbete 15 hp
Socialantropologi
Socialantropologi III 30 hp
Vårterminen 2020
Handledare: Raoul Galli

Stockholms
universitet

Plats åt kvinnans plats

En antropologisk studie om genuspolitiska drivkrafter

Emma Axelsson

Sammanfattning

Undersökningar har visat att manliga gestalter och perspektiv dominerar 80–85 procent av sidorna i svenska historieböcker. Denna uppsats undersöker kvinnors engagemang i verksamheter som arbetar för att berätta om kvinnohistoria i Sverige, vars syfte är att förändra historieskrivningen och den allmänna historieuppfattningen. Syftet med studien är att bidra till den antropologiska diskussionen om feminism och genus genom att ge förståelse för intresset för kvinnohistoria. Uppsatsen identifierar informanternas intresse som baserat på politiska värderingar genom att tillämpa Bourdieus teori om *illusio*. Empirin visar hur intresset utgör engagemangets funktion eftersom informanterna avser förändra allmänhetens historie- och genusföreställningar. Engagemanget förstås således som feministiskt eftersom informanterna förespråkar social och politisk förändring enligt den feministiska samhällssynen. Studien visar hur informanternas engagemang drivs av verksamheternas gemensamma, genuspolitiska syfte vilket de omsätter i feministisk handlingskraft i samhället.

Nyckelord

Kvinnohistoria, engagemang, intresse, feminism, genus

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställning	2
Disposition.....	3
Bakgrund till det empiriska fältet	4
Uppsatsens kvinnohistoriska verksamheter.....	5
Metod och empiri	7
Urval och deltagare	8
Etiska överväganden.....	8
Metodkritik	9
Teoretisk överblick	11
Intressets spelrum	15
Intressets successiva framväxt.....	15
<i>Illusio</i> i samspelet	18
Feminism som handling	20
”Man är en liten del i en rörelse som lever och finns”	20
Ett genuspolitiskt förändringsarbete	22
Historiens fortsättning	24
Avslutande diskussion	27
Referenser	29

Inledning

Under de senaste hundra åren har feministiska rörelser spräckt mängder av historiens myter om vad som åtskilt män och kvinnor, och kämpat för att ge kvinnor en given plats i offentlighetens traditionellt mansdominerade rum (Mascia-Lees & Black 2016). Termen feminism lanserades i Sverige 1903, samtidigt som landets första rösträttsrörelser organiserades (Larsson, Manns & Severinsson u.å.). Tankeriktningens övergripande målsättning – det jämställda samhället – har sedan dess utvecklats, utmanats och befästs i den politiska debatten. Feminismen har uppdelats i åtskilliga tankeriktningar, men tanketraditionens grundläggande idéer har sedan dess intåg medfört genomgripande samhällsförändringar (Gemzöe 2014). Sedan 1960-talet har varje svenskt politiskt parti som ställt upp i riksdagsvalet tillhandahållit program med jämställdhetspolitiska löften (Hirdman 2003:175). Under 1990-talets början diskuterades behovet av ett feministiskt parti för att öka kvinnors närvaro i politiken (Törnqvist 2007). Inför valet 1994 kom Socialdemokraternas lösning – könskvoteringsprincipen ”*varannan damernas*”. Kvinnorörelsens framgångar och ett ökat intresse för jämställdhetsfrågor resulterade i att partierna konkurrerade om vem som hade främst kvinnlig representation (ibid.). Sedan dess har Sverige haft en relativt jämn parlamentarisk fördelning mellan män och kvinnor, könsfördelningen är däremot fortfarande ojämn inom många andra samhällsområden (Gemzöe 2014:19). 2004 bildades partiet *Feministiskt initiativ* med argumentet att genus- och jämställdhetsfrågor var fortsatt åsidosatta i politiken (af Schmidt, Blombäck & Melander u.å.). Partiet hade stora framgångar under riksdagsvalet 2014 och i valet till Europaparlamentet samma år, men i nästföljande val tappade partiet majoriteten av sitt väljarstöd (ibid.). Feminismen har dock inte förlorat sin plats i den svenska politiska diskursen. Sveriges nuvarande regering har med stolthet förklarat sig vara världens första feministiska regering i syfte att ett jämställdhetsperspektiv ska präglade all politik och ge alla människor jämbördig makt att forma såväl samhälle som sina egna liv (Regeringskansliet u.å.).

Historien kan alltså bevisa att samhällsstrukturer går att förändra. En av feminismens grundbultar handlar om att omformulera kunskapsbilden av historien som osynliggjort kvinnor och låtit män utgöra normen. I Sverige verkar kvinnor som grupp först med feminismens intåg, alltså det senaste århundradet, erkänts som samhällsbärande aktörer. Enligt Gemzöe (2014) anses feminism som term stundom ha urvattnats genom dess etablering i svensk politik. Trots

allmänhetens ökade kunskap om samhällets könsojämlika villkor och att svensk politik sedan decennier förklarat sig arbeta för allomfattande jämställdhet, kvarstår problem med kvinnoförtryck, såsom ekonomiska villkor, våldsutsatthet och marginalisering (ibid.). Undersökningar har även visat att män och manliga perspektiv dominerar cirka 80–85 procent av historieböckernas sidor (se exempelvis Delin 2015; Hammar et al. 2016; Hedlin 2010; Liljestränd 2019; Ohlander 2010). Detta även om kursplanerna för grundskolan och gymnasiet fastställer att historieundervisningen ska spegla hur både män och kvinnor utformat det svenska samhället (Lgr 2011:205; Lgy 2011:68).

Kvinnohistoriska perspektiv har de senaste decennierna däremot omfamnats av svensk populärkultur. Bland annat har landets första genusmedvetna historietidning *Historiskan* lanserats, Sveriges Television har visat serien *Fröken Frimans Krig* och Fatima Bremmer har tilldelats Augustpriset för sin biografi om journalisten Ester Blenda Nordström. Dessutom har flera institutioner, föreningar och andra verksamheter inrättats för att bredda allmänhetens syn på historien. 2014 invigdes till exempel Sveriges första kvinnohistoriska museum i Umeå. Det tycks alltså finnas ett utbrett intresse för att lära om och förändra bilden av kvinnors plats i historien, sidor av svensk historia som inte förekommer i historieböckerna.

Med denna utgångspunkt undersöker uppsatsen intresset för kvinnohistoria i Sverige. Intresset undersöks genom att efterlysa perspektiv och svar från personer som engagerar sig i några av de verksamheter som arbetar med att sprida kunskap om kvinnohistorien. Uppsatsen fokuserar på informanternas intresse att genom sitt handlande förändra allmänhetens föreställningar om genusordningen som porträtteras i den svenska historieskrivningen.

Syfte och frågeställning

Studien närmar sig intresset för kvinnohistoria i Sverige genom att undersöka fem kvinnors engagemang i föreningsliv, arbete eller hobbyverksamhet. Syftet är att utvidga diskussionen om genus och feminism inom antropologin genom att bidra med förståelse för varför människor intresserar sig för att berätta och lära om kvinnors historia.

Genom intervjuer med fem kvinnor engagerade i fyra verksamheter – *Stockholms Kvinnohistoriska museum*, *Skarhults Kulturminne*, *Kulturföreningen Fogelstad* och Instagram- och Twitterkontot *@Kvinnohistoria* – undersöks kvinnornas drivkraft bakom engagemanget

och deras intresse för kvinnohistoria. Med fokus på verksamheternas samfälliga syfte, att förändra allmänhetens historieuppfattning, avser uppsatsen även undersöka engagemangets feministiska ansats.

Syftet öppnar för följande frågeställning:

- Hur kan vi med ett antropologiskt perspektiv förstå kvinnornas engagemang i kvinnohistoriska verksamheter?

Huvudfrågan har brutits ner i två delfrågor:

- Varför intresserar sig studiens deltagare för kvinnohistoria?
- På vilket sätt kan vi förstå engagemanget som feministiskt?

Disposition

Inledningsvis ges en kortfattad historisk bakgrund till kvinnohistoriens plats i svensk historieforskning och historiska arkiv. Utifrån denna kontext presenteras de kvinnohistoriska verksamheter som studien behandlar. I uppsatsens andra avsnitt "Metod och empiri" beskrivs studiens metod, empiri, urval, etiska överväganden och hithörande metodkritik. Därefter följer en "Teoretisk överblick" som redogör för uppsatsens teoretiska användning av begreppet *intresse* samt presenterar relevant feministisk antropologisk forskning med fokus på genusbegreppet. I avsnitt fem "Intressets spelrum" och sex "Feminism som handling" presenteras och analyseras uppsatsens empiri i två separata teman utformade att besvara frågeställningens två delfrågor som i sin tur besvarar huvudfrågan. Slutligen sammanfattas samt diskuteras uppsatsens resultat och potentiella perspektiv för vidare studier inom området föreslås i avsnittet "Avslutande diskussion".

Bakgrund till det empiriska fältet

Vad innebär egentligen historia? Förr handlade historieämnet främst om kungar och krig, men sextiotalets folkrörelser kom att kräva andra sidor av historieskrivningen (Hirdman 2019). För att förstå arbetet som undersökningens verksamheter bedriver krävs insikt i tidigare ansträngningar som gjorts för svensk kvinno- och genushistoria. Detta avsnitt redogör övergripande för de senaste årtiondenas försök att ge kvinnor plats i historieskrivningen.

Enligt Hirdman (2019) har svenska kvinnohistoriker sedan 1970-talet forskat efter *glömda* och *gömda* historiska kvinnor. Först studerades gruppen kvinnor i redan skrivna händelser, exempelvis ”kvinnorna och storstrejken 1909” (ibid.:22). Sedan intresserade man sig för *hur* kvinnor levde, vilket enligt forskare blottade samhällets misogyni och kvinnors svåra levnadsvillkor. Detta ledde till att man istället började diskutera *kvinnokultur* för att ge uppmärksamhet åt sådant kvinnor utträttat bortom patriarkala strukturer (ibid.).

Hirdman (ibid.:26) menar vidare att genusbegreppet kom som lösning i kvinno- och genushistorikers försök att förstå och förklara hur sociala uppfattningar om kön organiserat grundordningen i det svenska samhället och sålunda skrivit historien. Enligt Hirdman (1988:56) drivs västerländska samhällen och dess invånares tankemönster av genusordningens historiska process. Genom att studera historien utifrån genusbegreppet går det att genomskåda historieskrivningens manliga dominans och finna förbisedda kvinnor och andra som varit avgörande för samhällsutvecklingen (Hirdman 2019). Således ligger historien kvar, men dess bestämda händelser rubbas – ”den blir fylligare” (ibid.:28).

Trots vetenskapliga försök för att omorganisera historieskrivningen är svenska historiska arkivs principer för bevarande och organisering ännu utformade enligt traditionella, patriarkala normer (Sjöberg 2019). Enligt Sjöberg bygger kvinnohistoriens bräckliga källsituation på den könsdiskriminerande traditionen. Underrepresentationen av kvinnor i arkiven har orsakat läroböckernas skeva könsrepresentation och försvårar arbetet att förnya historieskrivningen (ibid.).

Sjöberg ger exempel på ansträngningar som har gjorts för att förändra denna situation. 2018 lanserades exempelvis *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* (SKBL), ett digitalt lexikon med

biografiska data och artiklar om över 1000 svenska kvinnor (ibid.:34). Även om SKBL inte är den första i sitt slag – redan 1958 startade *Kvinnohistoriskt arkiv* (idag *KvinnSam*) vars samlingar innehåller material från svensk kvinnohistoria (Göteborgs Universitet u.å.) – är det den mest framstående. Syftet med SKBL är att generera källor som fyller i historieskrivningens luckor.¹

Uppsatsens kvinnohistoriska verksamheter

Undersökningen berör fyra verksamheter som genom olika metoder arbetar för att göra plats åt kvinnors historia i historieskrivningen. Tre av de fyra verksamheterna skapades mellan åren 2012–2019, endast Kulturföreningen Fogelstad har varit verksam sedan 1995.

Stockholms Kvinnohistoriska museum grundades 2019 och är en ideell förening bestående av kansli, styrelse och medlemsorganisationer samt olika expertråd. Grundarna har bakgrund inom feministisk aktivism, jämställdhetsarbete och kultursektorn. Muséet saknar fysisk hemvist och samarbetar med andra organisationer för att kvinnors historia bevaras, synliggörs och förs vidare där den har ägt rum – överallt. Den innovativa verksamheten bygger på samverkan med olika experter vars kunskap och plattformar armkrokar målet att nå målgrupper som befintliga muséer inte når ut till. Huvudsyftet är att göra kvinnohistorien till en del av allmänbildningen. Föreningen finansieras av bland annat medlemsavgifter från andra organisationer eller verksamheter, inträden och offentligt stöd. Privatpersoner kan bidra genom att gå med i *Kvinnohistoriska Sällskapet*.²

Skarhults Kulturminne är en ideell förening skapad 2012 som huserar på Skarhults slott i Eslöv. Grundare är en privatperson och entreprenör som själv bor på slottet. Under sommarhalvåret visar föreningen utställningen *Den dolda kvinnomakten* som berättar om de slottsfruar som hållit slottet levande i 500 år. Föreningens huvudsyfte är att visualisera och framkalla debatt om människors gemensamma historia genom att häva myten om att Sveriges historia saknar handlingskraftiga kvinnor. Föreningen visar även temporära utställningar med kvinnohistoriskt fokus. Skarhults Kulturminne har ett tjugotal sponsorer och finansieras även genom inträdesavgifter samt försäljning.³

¹ SKBL.se

² Kvinnohistoriska.se

³ Skarhult.se

Kulturföreningen Fogelstad i Katrineholm verkar för att sprida kunskap om kulturarvet *Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad*. Skolan samlade mellan 1921–1954 kvinnor med olika kulturella och sociala bakgrunder för att utbilda och engagera kvinnor att driva jämställdhetsfrågor och ta offentliga och politiska uppdrag. Kulturföreningen Fogelstad verkar för att aktualisera arvet från Kvinnliga Medborgarskolan genom kurser, föreläsningar, seminarier och en permanent utställning. Föreningen finansieras huvudsakligen av medlemsavgifter från medlemmar som finns över hela Sverige, bidrag från Katrineholms kommun samt försäljning.⁴

Twitter- och Instagramkontot @Kvinnohistoria startade 2016 och publicerar dagligen inlägg om kvinnohistoria i relation till dagens datum. Kontot lyfter kvinnor som varit aktörer i eller objekt för historien i alla världens hörn, klasser, etniciteter, religioner och politiska rum. @Kvinnohistoria är ett ideellt hobbyprojekt som drivs av en privatperson som ibland även föreläser om historieskrivningens brist på kvinnor. Twitterkontot har drygt sextontusen följare och Instagramkontot följs av över nittiotusen.⁵

Verksamheterna delar ett gemensamt syfte: att förändra historieskrivningen för att ge allmänheten en förnyad uppfattning av historiens händelseförlopp. Verksamheterna kan förstås som genushistoriskt orienterade eftersom de ämnar nyansera historieskrivningens porträttering av genus genom att inkludera kvinnor som samhällsbärande grupp. Uppsatsen använder dock termen *kvinnohistoria* och inte *genushistoria* då det är den emiska term som informanterna använder.

⁴ Fogelstad.org

⁵ Kvinnohistoria.com

Metod och empiri

Undersökningens primära empiri består av fem intervjuer utförda via telefon- eller videosamtal under april 2020. Uppsatsens ursprungliga idé var att genomföra fältstudier hos en specifik kvinnohistorisk verksamhet och intervju dess engagerade. I och med Folkhälsomyndighetens rekommendationer som följt risken för smittspridning av covid-19 – den märkliga våren 2020 – begränsades denna möjlighet och gav upphov till att studien istället omfattar engagerade från flera verksamheter. I ”Metodkritik” diskuteras konsekvenserna av detta vidare.

Samtliga informanter har intervjuats vid ett tillfälle vardera och intervjuerna har varat mellan 30–60 minuter. Två intervjuer har på deltagarnas begäran utförts via telefon och tre via videosamtal på Messenger, Skype och Zoom. Var och en av deltagarna har bekräftat att deras namn får användas i uppsatsen och därmed används inga pseudonymer (för vidare utläggning se ”Etiska överväganden”). Studiens grundläggande metod har varit semistrukturerade intervjuer som enligt Davies (2008:106) är ett interaktivt möte mellan antropolog och informant med vissa förutbestämda riktlinjer. Fördelen med den semistrukturerade formen är dess öppna inställning som uppmuntrar informanterna att svara fritt. Detta leder intervjun in på nya teman längs oplanerade vägar, utan att begränsas av antropologens förförståelse (ibid.).

Tidpunkten för varje intervju har planerats in gemensamt av mig och informanterna. Inför intervjuerna har en intervjuguide förberetts med öppna frågor som låtit informanterna föra samtalen utifrån deras tankar. Utlåtandena har varit användbara för att bemöta forskningsfrågan och tematisera analysen. Den semistrukturerade intervjuformen skapade gynnsamma förutsättningar för att besvara frågeställningen eftersom den följsamt lät informanterna föra fram sina personliga resonemang.

Med informanternas godkännande spelades intervjuerna in och materialet har därefter transkriberats. Transkriberingsprocessen gjorde mig medveten om sådant jag inte hade noterat under intervjuerna och lät mig lära känna materialet djupare, vilket gav upphov till ett betydelsefullt underlag för undersökningens resultat (Göransson 2019:162). Jag upplevde detta särskilt viktigt eftersom intervjuerna genomförts på distans, vilket tonar ner viktiga delar av interaktionen mellan antropolog och informant (jag återkommer till detta under ”Metodkritik”). Intervjumaterialet har utifrån informanternas utsagor jämförts, vilket resulterat i två teman som

analyserats med hjälp av studiens teoretiska verktyg. Som komplement till intervjuerna har andra vetenskapliga publikationer om kvinnohistoria och feminism nyttjats som empiriskt material för att undersöka och jämföra informanternas resonemang.

Urval och deltagare

Intervjuerna har genomförts med fem personer som på olika sätt är engagerade i kvinnohistoriska verksamheter. Några kontaktades direkt av mig och andra förmedlades efter att jag hört av mig till verksamheternas samordnare. Totalt sändes tio mejl till fem olika verksamheter som arbetar med kvinnohistoria runt om i Sverige. Urvalet gjordes utifrån de som svarade att de ville medverka. Personerna har kontaktats med hänsyn till engagemang snarare än kön, ålder, etnicitet, klass och sexualitet eftersom det är engagemanget och intresset som är i fokus för frågeställningen. Däremot har dessa aspekter varit av betydelse för uppsatsens analys.

Informanterna är kvinnor i åldern 24–70 som bor och verkar på olika platser i Sverige. Ebba och Kristina sitter båda i Kulturföreningen Fogelstads styrelse. Lina är en av medgrundarna till Stockholms Kvinnohistoriska museum. Malin arbetar på Skarhults Kulturminne och Marika driver @Kvinnohistoria. Personerna kan framstå som en förhållandevis homogen grupp sedd till att samtliga är kvinnor, födda och uppvuxna i Sverige och har akademisk utbildning. Däremot anser jag inte att deltagarnas uniformitet nödvändigtvis tillför teoretiska problem då studien koncentrerar sig på deras engagemang inom olika verksamheter belägna på spridda platser i landet. Studiens resultat avser inte vara representativt för alla som engagerar sig i kvinnohistoriska verksamheter i Sverige utan syftar till att diskutera deltagarnas engagemang och intresse.

Etiska överväganden

För att frågeställningen ska kunna besvaras krävs personliga resonemang från de som intervjuats. För att deltagarna ska känna sig trygga i sitt medverkande har jag inför samtliga intervjuer informerat om deltagandets forskningsetiska principer enligt Vetenskapsrådets (2002) rekommendationer som preciseras i individskyddskravet. Jag har upprepat att deltagandet är frivilligt och informerat om möjligheten att vara anonym, vilket ingen bett om. Utefter detta utlåtande har jag övervägt mitt ansvar att ändå ge deltagarna pseudonymer, men

då få känsliga uppgifter om personerna framkommit har jag valt att låta informanterna gå under sina förnamn. Bortsett från detta övervägande har jag av respekt för deltagarnas personliga berättelser nog försökt följa den etiska skyldigheten ”orsaka ingen skada” – *do no harm* (American Anthropological Association 2012).

Enligt Davies (2008:30) spelar ofta forskarens personliga intressen in i val av forskningsämne. Som feminist har jag nog behövt vara medveten om min egen positions påverkan i studien och strävat efter att förhålla mig reflexivt för att inte riskera att mina värderingar eller min förförståelse styr uppsatsens fokus (Eriksen 2015:37). Det personliga förhållandet till fältet behöver inte vara ett problem, så länge forskaren håller sig medveten om sin positionering (Göransson 2019:39). Jag delar flera av informanternas värderingar, men studien koncentrerar sig på deras engagemang i kvinnohistoriska verksamheter – ett område jag före studien saknade bekantskap med. Detta har skapat gynnsammare förutsättningar för att reflexivt möta och försöka förstå deltagarnas engagemang och intressevärld.

Metodkritik

Med anledning av Coronapandemin har jag inte träffat någon av informanterna ansikte mot ansikte. De berörda verksamheterna har under våren tillfälligt ställt in sina program, vilket förhindrat mina möjligheter att genomföra fysiskt närvarande intervjuer samt deltagande observation. Den semistrukturerade intervjuformen hade bäst fyllt sin funktion genom fysiska möten, främst i kombination med deltagande observation (Davies 2008:106; Göransson 2019:123). Intervjumetoden lämpade sig trots att observation uteblivit, eftersom det varit nödvändigt med öppna frågor för att besvara forskningsfrågan utifrån informanternas personliga resonemang.

I intervjuer som görs på telefon eller videosamtal försvinner möjligheten att fånga den värdefulla information som kan genereras ur, och kompletteras av, observation. Under intervjuer utan fysiska möten uteblir viktiga sinnesintryck och kroppsspråk som påverkar antropologens förståelse för vad som sägs och som annars kan komplettera informanternas berättelser (Davies 2008:122). Under intervjuerna insåg jag vilka höga krav det ställdes på min lyssnande förmåga för att hålla fullt fokus på informanternas berättelser. Det var därför extra viktigt att nog lyssna in deltagarnas utsagor för att ställa relevanta följdfrågor och be om utförliga förklaringar.

Att tekniken gör intervjuer och möten mellan människor genomförbar är en fördel eftersom det tillåtit mig utnyttja en mer varierad grupp av deltagare från olika delar av Sverige. Förhoppningen var att även intervju en anställd på Kvinnohistoriskt museum i Umeå för att få ett bredare geografiskt omfång, men tyvärr avbokades intervjun på grund av sjukdom.

Det reflexiva tillvägagångssättet bör också diskuteras. Antropologins reflexiva approach uppkom under inflytande av feministisk antropologi och har inom disciplinen blivit ett ofta givet angreppssätt, ibland kallat "feministisk etnografi" (Mascia-Lees & Black 2016). Uppfattningen om en "feministisk etnografi" är antropologer oense om, vilket har skapat debatt i frågan om antropologens maktposition i förhållande till sina informanter. Kritiken har främst riktats mot hur vita, västerländska, kvinnliga antropologer studerat och exploaterat icke-västerländska kvinnor genom att föra deras talan utifrån antropologens egen uppfattning av studieobjekten som förtryckta (ibid.:100). Uppsatsens deltagare är högutbildade, vita, kvinnor vilket gör studien till ett slags "studying-up" (Nader 1972). Genom "studying-up" utforskar antropologen sitt hemlands medel- och överklass, vilket kan anses som lika nödvändigt för att förstå ett samhälle som att studera människorna längst ner i dess sociala hierarki (ibid.). "Studying-up"-perspektivet minskar min risk att hamna i fallgroparna av kritiken mot den "feministiska etnografen". Samtidigt kräver det reflexiva förhållningssättet ständig vaksamhet vad gäller forskarens självreflektion och motiv bakom undersökningen och dess mål (Mascia-Lees & Black 2016).

Teoretisk överblick

Detta avsnitt introducerar studiens användning av intressebegreppet samt presenterar feministisk antropologisk forskning relevant för uppsatsen med fokus på genus som teoretiskt redskap.

För djupare förståelse för deltagarnas engagemang i kvinnohistoriska verksamheter krävs ett teoretiskt verktyg som hjälper oss förstå deras *intresse* för ämnet. Vad innebär egentligen intresse? Är det en stark, inneboende känsla i människan, eller är det någonting vi *gör*? Intresse som fenomen i icke-ekonomisk bemärkelse är relativt outforskat inom antropologin. Broady (1991:207) beskriver intresse som ett av Bourdieus grundläggande begrepp inom ramen för hans handlingsteorier där *habitus* utgör en central del. Bourdieu använder sitt intressebegrepp för att undersöka det som inom socialpsykologin kallas *motivation*. Likt många av hans andra teoretiska begrepp hämtar han sitt resonemang om intresse från den ekonomiska terminologin (*ibid.*). Enligt latinets betydde ordet intresse först ”att vara i det” (Bourdieu 1999b:127). Det är denna innebörd som Bourdieu inkapslar i benämningarna *illusio*, *investering* och *libido*, för att studera hur intresse fungerar i så kallade *kulturella fält* i framskridna, kapitalistiska samhällen.

Att vara i *illusio* innebär att vara såpass engagerad i spelet att man upplever att spelet ständigt är värt att delta och investera sig i (Bourdieu 1999b). Vad är då spelet? Spelet är ett socialt fält, ett sammanhang där det råder särskilda sociala villkor, strukturer och agens i linje med ett övergripande gemensamt intresse och mål. Den som är i *illusio* har rätt inställning och en stark hängivelse till vad som pågår i det aktuella sociala spelet. Intresset för spelämnet, vilket kan vara exempelvis fågelskådning eller forskning, är starkt. I fältet kan konkurrens råda, men samtidigt en fundamental och implicit konsensus kring spelet i sig och att insatserna är värda att kämpa för. Intresset för spelet blir med tiden något förkroppsligat i aktörens *habitus* (*ibid.*). *Habitus* är det system av dispositioner som utgör människans medvetande (Björklund & Hannerz 2020:17). *Libido* beskrivs av Bourdieu (1999b) som drift till särskilda intressen som enbart förekommer i anknytning till ett socialt fält. Fältets aktörer är formade att förstå och avgöra vad som är betydande i den sociala världen.

I *Den manliga dominansen* (Bourdieu 1999a) återanvänds begreppet *libido*. Bourdieu menar att män utvecklat en lust och ett begär – en *libido dominandi* – att härska över kvinnor på i princip

alla samhällsområden. Mäns *illutio* och investering i offentlighetens sociala fält (som traditionellt utesluter kvinnor) innefattar ett stort mått av *libido dominandi*. Detta överindividuella och samhälleliga intresse, och vilja, att dominera förbereder och inrättar män i de sammanhang som de socialt förses med – spelen om dominans (ibid.:90). Utifrån teorin om *libido dominandi* kan deltagarnas intresse för kvinnohistoria studeras i försök att förstå deras skäl och begär som genom deras handlande försöker förändra denna dominanssituation.

För att förstå engagemangets feministiska ansats krävs förståelse för den feministiska tanketraditionen samt genusbegreppet. Viktigt att poängtera är feminismens många tankeinriktningar som gör att ideologin egentligen inte bör diskuteras i singularis. Däremot kan termen användas utifrån den *feministiska samhällssyn* som Gemzöe (2014) kallar ordboksdefinitionen, som är den definition som uppsatsen använder. Definitionen inringar tanketraditionens övergripande konsensus: att strukturella könsojämlikheter bör bekämpas. Enligt Gemzöe uppfattar en person som är feminist att kvinnor som grupp är underordnade män och att denna relation bör förändras. Ordboksdefinitionen anger ”att feminism intar en kritisk hållning till rådande förhållanden och förespråkar förändring” (ibid.:17). Gemzöe menar vidare att trots hög kvinnorepresentation i svensk politik idag, tenderar kvinnors politiska roller att koncentrera sig på frågor som rör familj och omsorg. Indelningen följer feminismens uppfattning om den *genusdualism* som traditionellt åtskilt män och kvinnor. Den feministiska samhällssynen fokuserar på ojämlikheter mellan könen med genusbegreppet som verktyg för att sammanbinda olika kvinnoförtryckande strukturer för att förstå hur de hänger ihop och vad som behöver förändras (ibid.).

Genusbegreppet har stegvis fått en given roll i socialantropologin genom disciplinens försök att förstå hur kvinnoförtryck och maktförhållanden konstrueras i olika samhällen (Lewin 2006:21). Några av de första antropologerna som ifrågasatte könsnormer och androcentrism var Slocum, Ortner och Rubin. De belyste hur antropologin dominerats av en manlig bias som ignorerat kvinnors bidrag i olika samhällen. Slocum (1975) bröt ner tesen om att män som jägare varit människans främsta källa till nutrition, för att visa att kvinnor historiskt varit lika mycket samhällsbärande aktörer som män. Ortner (1972) illustrerade könsordningen via oppositionen mellan natur och kultur. Genom att jämföra olika samhällen beskrev hon hur kvinnor associerats med naturen (genom förmågan att föda barn) och män förknippats med kulturen (som värderats högst). Ortner hävdade att uppfattningen av kvinnans begränsade tillgång till kulturens sfär har lotsat androcentrismens övertygelser genom historien. För att förklara kvinnoförtrycket

introducerade Rubin (1975) begreppet *kön/genussystem*; att skilja *genus* som det socialt och kulturellt konstruerade könet, från *kön* som det naturgivna, biologiska. Rubin förklarade genussystemet som en ordningsstruktur utifrån vilken andra sociala ordningar är organiserade. Ett numera vanligt ord för genussystem är genusordning (Thurén 2002:19).

Enligt den feministiska samhällssynen har genusordningen stöd i människors föreställningar om vad som är manligt respektive kvinnligt och återfinns i alla svenska samhällsområden (Gemzöe 2014:19). Mascia-Lees och Black (2016) hävdar att socialantropologin är lämpad att undersöka hur genus konstrueras utifrån disciplinens förmåga att söka förklaringar till varför människor i olika samhällen lever som de gör. Enligt Thurén (2002:51) är genus en del av människors sociala liv och bör alltid studeras i relation till sociala institutioner och processer. Genom att studera hur genus framträder i olika sammanhang kan vi se hur idéer om könsskillnader formar samhället och påverkar människorna i det (Mascia-Lees & Black 2016:1; Hirdman 1988:57; Thurén 1996:82). Genusperspektivets studieobjekt är således inte enbart relationen mellan män och kvinnor, utan hela mänskligheten, och används för att förklara olika samhällens maktförhållanden (Hirdman 1988:57; Thurén 1996:69). Thurén (ibid.:77) menar att genusordningen dominerar alla samhällen men varierar i *styrka*, *räckvidd* och *hierarki* inom olika områden. För att förstå dessa dynamiker bör människors handlingar – som producerar och reproducerar verkligheten – inom olika strukturer och sammanhang utredas. Således kan politiska mål fastställas (ibid.:83).

I Sverige lanserade Hirdman termen genussystem vars begrepps användning har kritiserats för att framställa genusordningen som statisk och för att utelämna faktorer som påverkar andra sociala hierarkier (Gemzöe 2014:97). Uppsatsen använder därför Hirdmans (1988; 2003) begrepp *genuskontrakt* för att teoretiskt förstå och förklara hur traditionella genusföreställningar genom handling kan modifieras och läras ut på nytt. Genuskontraktet beskriver föreställningen om att samhällens genusordningar upprätthålls av underförstådda *kontrakt* mellan könen som bestämmer människors genusföreställningar (2003:84). Begreppet genuskontrakt kan förklara hur den manliga dominansen historiskt konstituerats och förändrats (Hirdman 1988). Efterledet – *kontraktet* – är både en metafor för den traditionellt manliga ensamrätten på makten över värdefulla papper och indikerar möjligheten till förändring eftersom kontraktet kan omskrivas under den förhandling som kan ske när samhället förändras (Hirdman 2003). Förhandlingen förflyttar genuskonflikten från dess konstanta plats i förhållandet mellan kvinnor och män, och förklarar genus som en föränderlig del i människors

liv (Hirdman 1988:54). Genuskontraktet kan förefalla problematiskt eftersom kontrakten skiljer sig utifrån exempelvis etnicitet och klasstillhörighet och undersöks mest fördelaktigt i relation till andra hierarkier.

Mascia-Lees och Black (2016) menar att genus görs, inlärs och delas av människor i grupp. Eftersom människor får sina sociala och kulturella föreställningar utifrån det egna samhällets kontext, kan genusföreställningarna ”be unlearned”, *bli olärda*, och förändras (ibid.). Genusbegreppet kan utifrån denna uppfattning överbrygga feminismens grundläggande idé om att kunskap är sammanlänkat med makt (Gemzöe 2014). Enligt Gemzöe är feminismens djupaste drivkraft det politiska projektet att förändra kunskapstraditionen. Målsättningen är att kvinnor ska ta plats på maktpositioner inom olika samhällsområden (ibid.).

Studiens huvudsakliga teoretiska redskap är *intresse*, *feminism* och *genus* vilka sammanflätas för att förstå deltagarnas engagemang. För att besvara varför informanterna är intresserade av kvinnohistoria teoretiseras intresset utifrån Bourdieus begrepp *illusio*, *investering* samt *libido dominandi*. Inom ramen för studien blir begreppet *agens* viktigt för att förstå *aktörens* möjligheter och begränsningar till handlingskraft inom en *social struktur*. Aktören är en person, organisation, institution eller förening som är föremål för handling och uppträder i sociala sammanhang präglade av normativa förväntningar (Björklund & Hannerz 2020:3; Barnard & Spencer 2002:595). Agensen föreskriver handlingars medvetenhet eller intentioner som kan hjälpa oss förstå hur och varför människor, enskilt eller kollektivt, handlar som de gör, samt handlingarnas möjligheter och begränsningar (ibid.). I aktuell studie är informanterna aktörer som genom sitt engagemang i olika verksamheter handlar enligt intresset att förändra historieskrivningens genusstruktur. Uppsatsen använder begreppet *genuskontrakt* för att analysera hur engagemanget kan förstås som en feministisk, genuspolitisk handling. Genuskontraktets föränderliga inställning till genusordningen möjliggör för analys av informanternas intresse av att förändra historieskrivningen, en möjlighet som tyder på dominansförhållanden i förändring.

Intressets spelrum

Det här avsnittet söker besvara uppsatsens första delfråga: Varför intresserar sig studiens deltagare för kvinnohistoria? Intresset beskrivs och analyseras för att visa hur verksamheterna kan förstås som sociala fält där informanternas engagemang styrs av deras politiska intresse av att förändra historieskrivningen tillsammans med likasinnade aktörer, för ett gemensamt syfte.

Redan vid första kontakt bemötte informanterna min uppsatsidé med uppmuntran och vilja att medverka. Replikerna på min förfrågan löd i stil med: ”det vill jag naturligtvis stödja” och ”vilket spännande uppsatsämne du valt”. Det föreföll otvivelaktigt för deltagarna att avvara tid för att diskutera kvinnohistoria med mig. Bourdieu (1999b:129) menar att intresse uppstår ur en socialt grundad drift som existerar i sammanhang där aktörerna är socialiserade att avgöra vad som är betydelsefullt och ömsesidigt mellan de agerande. *Illusio* är därmed villkoret för att erkännas tillträde till det sociala fältet (ibid.:128). Mitt intresse för studiens deltagare och deras fält kan från deras håll – varandet i spelet – upplevas som att jag intresserar mig för kvinnohistoria i samma utsträckning som de. Uppfattningen om min delade känsla för spelet, min habitusgemenskap med dem, gav mig tillgång till deras fält – de kvinnohistoriska verksamheterna.

Intressets successiva framväxt

Under intervjuerna förefaller ideologiska värderingar som bakomliggande orsaker till intresset. Informanterna har varit engagerade i sina verksamheter i flera år, men intresset för kvinnohistoria beskrivs ha utvecklats successivt.

Ebba är pensionerad socionom och har suttit i Kulturföreningen Fogelstads styrelse sedan 2003. Hon växte upp med en mamma som tydligt uttryckte sin frustration över samhällets genusskillnader. Ebba tror uppväxten påverkat henne till att intressera sig för kvinnohistoria, även om det var först senare i livet hon började kalla sig feminist. Kvinnliga Medborgarskolans avsikt var att bygga ett bra samhälle för alla genom att arbeta med frågor som jämställdhet, miljö och demokrati. Detta är ämnen som Ebba finner aktuella och viktiga, både för henne och för samhället:

Jag är helt övertygad om att vi bör känna vår historia, inte minst utifrån demokratibegreppet och vad som händer i vår värld idag. Fogelstad är en bra plattform att prata om demokrati och det behövs nu.

2016 valdes Kristina till styrelseledamot i samma förening. Kristina har arbetat som lärare i hela sitt yrkesliv och ständigt inkluderat jämlikhets- och demokratifrågor i undervisningen. Som guide i föreningens utställning berättar hon för besökarna om Fogelstad-gruppen, något som brukar öppna för diskussion kring samhällsaktuella frågor. Detta beskrivs som en viktig del bakom hennes intresse. Sålunda upplever hon att engagemanget påminner om läraryrket, där hon ofta dragit paralleller mellan historien och nutiden:

På senare år har de här frågorna blivit mer aktuella för oss alla, inte bara i skolans värld. Men där har vi haft ett krav att belysa de frågorna och tydliggöra för eleverna om hur samhället ser ut, om olika miljöer och jobba med jämlikhet, rättvisa och demokrati – det är ju skolans grundpelare.

Malin, driftschef på Skarhults Kulturminne, delar den kunskapsförmedlande drivkraften. Hon har alltid varit historieintresserad och kom till Skarhult som praktikant under sin masterutbildning i historia, där hon sedan fick jobb som guide. Malin sökte sig till Skarhult för att få utlopp för vad hon brinner för – kvinnohistoria. Hennes förståelse för historieskrivningens ojämlika könsrepresentation började under mellanstadiet. Malin berättar att hon ofta läste Wikipedia-artiklar om historiska personer – *män* – och upptäckte att det aldrig fanns artiklar att läsa om dessa mäns fruar, något som irriterade henne. Hon tror att det som historieintresserad kvinna är svårt att inte notera historieskrivningens underrepresentation av kvinnor, en medvetenhet hon märker ökar:

För mig är det en stor glädje att få arbeta med kvinnohistoria. Jag känner att jag gör skillnad med mitt arbete, att jag bidrar till att förbisedd kunskap sprids.

Marika som driver @Kvinnohistoria har också ett mångårigt historieintresse och följde tidigt historiekonton på sociala medier. Ganska snart insåg hon att kontona främst förmedlade historier om män. Marika har länge arbetat inom civilsamhällesorganisationer och under en intensiv arbetsperiod behövde hon något att förströ sig med. Detta ledde till att hon hängav sig mer åt historia. Inspirerad av andra historiekonton skapade hon @Kvinnohistoria, där hon sedan 2016 publicerat inlägg som rör kvinnohistoria och dagens datum:

Det började ganska snart sluka mitt intresse och min tid. Men det var så kul att göra research, surfa på arkivsidor, läsa böcker och så. Under en lång period gjorde jag ingenting annat. Den tid som andra la på att kolla på tv-serier och slösurfa, slösurfade jag på typ Riksarkivet. Jag upptäckte ganska tidigt att det fanns ett tryck kring det här, att många fler än jag var intresserade av att lyfta kvinnors perspektiv eller specifika kvinnor och kvinnoöden.

Lina, chef och medgrundare på Stockholms Kvinnohistoriska museum, har lång erfarenhet av arbete med jämställdhetsprojekt och rättvisefrågor. Historia började intressera henne i samband med att hon förstod att de jämställdhetsproblem hon försökte lösa inte var unika för idag, utan frågor som kvinnor länge tampats med:

Jag mådde prima i 35 år med en världsbild som sa ”det är inga konstigheter att det ser ut såhär”.

När hon förstod historieskrivningens strukturella problem med att ignorera kvinnor insåg hon hur viktig vår kännedom om historien är för hur vi förstår dagens samhälle:

Det är där jag vill börja – få folk förstå att det finns grejer de inte vet, jättemycket intressanta saker som kommer göra deras liv rikare och mer intressant – det är steg ett. Steg två är att berätta dem, att göra folk medvetna om okunskapen och sugna på att få veta mer.

Bourdieu (1999b) menar att intresset för spelet successivt förkroppsligas i aktören, vilket verkar överensstämma med informanternas utsagor. Det personliga intresset tycks komma ur politiska värderingar där intresset för rättvise- och jämställdhetsfrågor framgår som centrala skäl. Genom det politiska intresset kan vi uttyda informanternas *illusio*, som innebär att vara engagerad och investerad. Övertygelsen om att kvinnohistorien är värd att kämpa för, och varför, finns inkorporerad i informanternas habitus. Under våra intervjuer framgår även att engagemanget baseras på att informanterna investerar sig i verksamheternas gemensamma syfte, en uppfattning som leder oss till ytterligare en förklaring till varför de intresserar sig för kvinnohistoria.

Illusio i samspelet

Vi är likasinnade. Intresset är vad som sammanför oss, intresset för föreningens syfte (Ebba)

Informanterna verkar ha hängivit sig verksamheternas syfte och inkorporerat det i sitt intresse. Deras *illusio* dirigerar agensen enligt verksamheternas gemensamma mål att förändra den allmänna historieuppfattningen. Vi kan förstå målet som politiskt eftersom det uttrycker en bestämd bild av vilket samhälle och historieskrivning som verksamheterna vill uppnå. I det sociala fältet råder enligt Bourdieu (1999b:128) fundamental konsensus kring att insatsen – i informanternas fall, syftet – är värt att kämpa för. Genom att tillämpa Bourdieus resonemang om hur intresse fungerar, kan vi uppfatta informanternas *illusio* varigenom de kan handla *oegennyttigt* men ändå enligt personliga intressen. Oegennyttan innebär att aktörerna är ointresserade av vinsterna i ekonomisk bemärkelse, de är snarare *väldigt* intresserade av att vara med i det som pågår och strävar efter de *symboliska vinsterna* (ibid.:136). Oegennyttan kräver ett särskilt habitus varigenom informanternas gemensamma intresse förenar dem i vad som ryms i verksamheternas mål. Att förändra allmänhetens historieuppfattning framträder således som en symbolpolitisk vinst. Oegennyttan är endast tillgänglig i möten mellan människor vars habitus uppmuntrar den, alltså vars delade intresse för spelet styrs av oegennyttan som samtidigt är just ett *intresse av att vara ointresserad* (ibid.:139). Enligt min uppfattning upprätthåller deltagarna sitt intresse genom sin investering – engagemang – i verksamheterna. Informanterna drivs till sammanhang vars målsättning överensstämmer och förbinder dem med andra vars habitus struktureras enhetligt. Detta sker mellan föreningarnas engagerade såväl som mellan Marika och @Kvinnohistorias följare.

@Kvinnohistoria bedrivs annorlunda än undersökningens övriga verksamheter då kontot enbart sköts av en person. Allteftersom mängden följare ökat har aktiviteten i kommentarsfälten tilltagit. Kontot beskrivs av Marika blivit ett *community*. Med många följare upplever hon att hon åläggs ett större ansvar vad gäller att tillgå följarnas efterfrågan. Det har resulterat i ett mer diversifierat flöde som representerar olika kvinnohistoriska perspektiv, inte bara ett eurocentriskt. Den stora följarskaran genererar ökade dialoger vilket triggar Marika att hålla igång kontot:

Det är kul med så många andra som också sysslar med kvinnohistoria. Det känns som att det är ett *community* som man är en del av.

Det gemensamma intresset för kvinnohistoria, där de mest aktiva visar *känsla för spelet*, förklaras driva Marikas investering i det som pågår i *communityt*. Hennes engagemang är en oegennyttig handling som kan uppfattas som en symbolisk vinst enligt fältets sociala villkor.

Genom att se engagemanget som styrt av målet att förändra historieskrivningen kan det förstås som informanternas agens. Intresset för kvinnohistoria uttrycks utifrån oegennyttiga, politiska motiv för ett större syfte. För informanterna framgår verksamheternas syfte som något självklart, därför är de interaktiva mötena som deras arbetssätt bygger på betydelsefulla.

Bland det roligaste är när vi har besök. Då känns det så otroligt kul att man sått några frön. Det känns väldigt meningsfullt. (Ebba)

Det jag tycker är roligast är mötet med människor i utställningen, där jag berättar och ser hur engagerade andra kan bli av det här. (Kristina)

Genom att interaktivt och nyanserat berätta om historien, avser verksamheterna tillgängliggöra kvinnohistorien för allmänheten. Detta möjliggör för en bredare massa att ifrågasätta historiens normativa dominansstruktur. Informanternas akademiska bakgrund kan förstås indikera deras förkroppsligade känsla för kvinnohistoria. Bourdieu (1999b:129) menar att den som behärskar spelet inte investerar sig där vinsten finns, utan där den *kommer att* finnas. Antagandet kan förklara informanternas intresse för verksamheternas interaktiva arbetsform. Att behärska spelet frambringar en ökad lust att se andra fångas av samma *illusio*, i informanternas fall – deras politiska övertygelse. Personerna som informanterna träffar kommer med olika erfarenheter, en del utan förkunskaper om kvinnohistoria. Verksamheternas breda målgrupp – allmänheten – och arbetsform – möten med allmänheten – kan därmed förklara informanternas strävan efter att uppnå verksamheternas mål.

Det där mötet, att utsätta sig för någonting tillsammans med andra, vilket kan vara samtal som spårar ur eller att något jättestarkt händer, och vi delar det! Det betyder verkligen någonting. För mig har det här gett mig extra ammunition för varför vi ska jobba med att skapa det här mötet. (Lina)

Avsnittet har visat att informanterna intresserar sig för kvinnohistoria därför att det följer deras politiska värderingar. Att berätta om kvinnohistoriska perspektiv anses som samhällsviktigt.

Engagemanget ger deltagarna möjlighet att dela sina värderingar i samspel med andra. Informanternas *illusio* är inskrivet i den agens som utgörs av deras engagemang, en handling för verksamheternas syften. Engagemanget kan förstås styras av driften till, och känslan för, verksamheternas politiska mål. Ser vi verksamheterna som sociala fält med särskilda villkor och agens i linje med ett gemensamt intresse och mål, kan engagemanget förstås utifrån Bourdieus teori om intresse. Informanternas *illusio* ger dem tillgång till fältet och oegennyttan, som är något annat än likgiltighet, *intresserar* informanterna att handla enligt ett större mål och syfte i enlighet med värderingar de uppnår och delar tillsammans med andra.

Feminism som handling

Detta avsnitt redogör för på vilket sätt vi kan förstå engagemanget som feministiskt, i syfte att besvara uppsatsens andra delfråga. Samtliga informanter uppger feministiska värderingar som bakomliggande orsaker till sitt engagemang, varav tre uttrycker att intresset för kvinnohistoria uppkommit ur deras feministiska hållning. Utifrån dessa utlåtanden analyseras engagemangets feministiska ställningstagande utifrån tre perspektiv. Inledningsvis beskrivs hur engagemanget kan förstås som en fortsättning på tidigare feministiska förändringsarbeten. Därefter diskuteras hur engagemanget kan förstås som ett feministiskt och genuspolitiskt projekt. Slutligen förklaras hur den traditionella genusstrukturen i Sveriges historieskrivning och historiska arkiv är både en drivkraft och utmaning i deltagarnas engagemang.

”Man är en liten del i en rörelse som lever och finns”

Studiens deltagare uttrycker förutom samhörighet *inom* verksamheterna också samhörighet *med* feministiska avantgarde. De poängterar hur kvinnor historiskt arbetat i grupp, flera informanter nämner exempelvis Fogelstad-gruppen som feministiska pionjärer att inspireras av. De feministiska föregångarnas förmåga att förändra samhällets genusvillkor kan förstås navigera informanterna i deras engagemang och fördjupa drivkraften som beskrevs i tidigare avsnitt.

Kvinnorna vi berättar om är svenska feminismens mödrar. Det var deras uppdrag att förbättra kvinnors möjligheter. Det känns fortfarande som vi för den talan eftersom vi berättar om de här kvinnorna, deras arbete och belyser dessa frågor mer allmänt i samhället. (Kristina)

Verksamheternas och informanternas feministiska agenda kan förklaras enligt vad Bourdieu (1999b:128) menar med att intresset producerar fältets funktion – informanterna och forna feminister delar målet om ett jämställt samhälle. Vi kan förstå verksamheterna tillhöra ett större socialt fält med rötter i tidigare feministiska rörelser.

Jag för vidare de här kvinnornas kamper och idéer, tydliggör hur kvinnor kan påverka samhället genom att berätta hur andra har haft det, och vilka frågor de drivit. I visningarna kommer det naturligtvis upp frågor som handlar om idag som öppnar för diskussion. (Kristina)

Utsagan illustrerar hur intresset för kvinnohistoria kan uppfattas vara en fortsättning på föregående feministiskt förändringsarbete. Enligt Bourdieu (1999a:71–72) producerar och reproducerar *libido dominandi* mäns strukturella maktpositioner i samhället eftersom de förefaller naturliga. Bourdieu (ibid.:96) menar vidare att män utgörs av dominanta egenskaper och den manliga dominansen styrs av mäns *illusio* i fallenhetens genuskodade struktur som endast erbjuder män offentligheten. Historiskt har *libido dominandi* ljudlöst organiserats och överförs mellan generationer, men i och med de feministiska rörelsernas uppluckring av genusordningen hörs en alltmer högljudd kritik. De kvinnohistoriska verksamheterna är historiens feministiska rörelser eko.

Man vill att kvinnors situation ska förändras idag men också få upprättelse i förgångens tid. Det handlar om att ge de här kvinnorna rättvisa för allt de utträttat. (Malin)

Informanterna är eniga om att förståelse för historien krävs för att förstå dagens samhällsstrukturer. De exemplifierar hur feministisk handlingskraft bidragit till Sveriges utformande. Engagemanget kan därmed förstås utifrån att deltagarnas agens följer tidigare feministiska aktörer, eftersom deras habitus och motiv förefaller vara detsamma. Studiens aktörer ämnar omskriva historien och ge forna kvinnor och feminister upprättelse för sina handlingar, men också att förändra dagens genusföreställningar. Avsikten att förändra svensk historieskrivnings sociala och politiska genusordning tycks frambringa en igenkänningsfaktor som sammanflätar informanterna med deras feministiska förebilder. Denna uppfattning får oss se hur verksamheterna kan anses fungera som nya plattformar för att diskutera jämställdhet och demokrati i syfte att förändra kunskapstraditionen. Ett förändringsprojekt vars politiska verktyg är kvarlåtenskap från de feministiska föregångarna.

Ett genuspolitiskt förändringsarbete

Engagemanget kan uppfattas som försök att förhandla om historieskrivningens genuskontrakt. En grundpelare i informanternas uppdrag beskrivs vara att rikta sig till *alla*, eftersom det är *allas* historieskrivning de avser förändra. Den demokratiska grundtanken, av Hirdman (2003:194) benämnd som ”alla-tanken” – visionen om det jämlika mångfaldssamhället – förefaller inflytelserik för informanterna.

Det gäller inte bara att berätta om kvinnohistorien för att inspirera unga flickor, utan snarare att vi vill ge förebilder från historien till både flickor och pojkar och alla andra. (Malin)

Genom att notera ”alla-tanken” i informanternas avsikt att förmedla en jämställd och mångfacetterad bild av Sveriges historia, kan vi tolka engagemanget som ett genuspolitiskt projekt. Informanterna menar att genom att förändra allmänhetens historieuppfattning kan vi få en mer sanningsenlig förklaring av bakgrunden till dagens samhällsskick. Historia är ett tillsynes könsneutralt begrepp, men genom att tillämpa genusbegreppet avslöjas historieskrivningens manliga dominans (Hirdman 2019:26). Bourdieus (1999a) och Hirdmans (2003) teorier om genusordningen handlar om dispositioner och maktförhållanden reproducerade av både män och kvinnor. Likt hur kvinnorösträttskampen var en rörelse för den *allmänna rösträtten* handlar informanternas engagemang om att förnya *allmänhetens historiesyn*. Syftet, att utforma en historieskrivning som speglar alla människors historia, påminner om den svenska feministiska regeringens: ”Att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv är en mänsklig rättighet och en demokrati- och rättvisefråga” (Regeringskansliet u.å.).

Vi måste värna vår demokrati. Vi har varit så bortskämda i Sverige och tror att det bara är såhär men vi måste kämpa för det. (Ebba)

I Sverige ses idag kvinnlig rösträtt som något självklart, samtidigt är kvinnor fortsatt underrepresenterade män inom flera samhällsområden (Gemzöe 2014). Historieskrivningen är ett sådant område och historieundervisningens läroböcker förbiser nästan helt kvinnliga perspektiv (Ohlander 2010). Den feministiska regeringens jämställdhetspolitiska mål avspeglas inte i historieskrivningen, vilket är det dominansförhållande informanterna kritiserar och avser förändra. Engagemanget kan således förstås som feministiskt eftersom det omsätter den feministiska samhällssynens vision i praktisk handling. Många kvinnor som deltagarna möter

tycks däremot uppleva kvinnohistoria som en kvinnlig angelägenhet och bekymrar sig över att de vet för lite om *sin* historia. Informanterna ser detta som en missuppfattning. Att förändra historieskrivningens kunskapstradition innebär för dem inte att enbart berätta om kvinnors uträttande för gruppen kvinnor. Vi kan förstå det handla om att även förändra nutida genusföreställningar:

Jag har aldrig sett det som att det är vår historia för att vi är kvinnor, utan har mer sett det som att det saknas ett perspektiv utifrån de sociala roller som kvinnor fått spela i olika sammanhang. Jag har inte tänkt på det som att det har varit min historia. För mig är det självklart att det är mänsklighetens historia ur ett visst perspektiv. (Marika)

Genuskontraktets dominansförhållanden åskådliggörs av engagemangets avsikt att skapa samtal kring olika dilemman som *hela mänskligheten* tampas med. Verksamheterna avser att fylla i kunskapsluckor i alla historiens samhällsområden, vilket Linas hänvisning till Stockholms Kvinnohistoriska museums slogan uttrycker: ”kvinnohistoriens plats är överallt”. Enligt den feministiska samhällssynen existerar inte könsojämlikheter i separata områden (Gemzöe 2014:22). Stockholms Kvinnohistoriska verkar för att sammanföra människor från hela staden och visa dem kvinnohistoriens myckenhet. Arbetsformen påminner om Kvinnliga Medborgarskolans, som ville bygga ett samhälle för alla genom att arrangera möten över klassgränserna. Något som Kristina upplever att vi i Sverige blivit generellt sämre på:

Mötet mellan samhällsgrupper tycker jag är en fråga vi behöver diskutera idag. Vi ser hur elever från olika samhällsgrupper inte ens träffas i skolan, där man förr träffades över klassgränser, fick nya vänner och lärde sig av varandra.

Utsagan visar hur samtal om kvinnohistoria tenderar att överskrida flera ämnen. Intresset för jämlikhets- och demokratifrågor ter sig oundvikligt för informanterna att inte ha i åtanke i sitt engagemang. Med fler som visar intresse för kvinnohistoria upplever informanterna att de åläggs ett större ansvar som engagemanget förbinder dem med. Ansvaret innebär att gräva djupare i arkiven, samarbeta med fler aktörer och locka nya målgrupper. Intersektionalitet har fått en viktig plats i 2000-talets feministiska arbete med att belysa olika sociala faktorer bakom maktförhållanden (Gemzöe 2014:203). Lina och Marika beskriver utmaningen med att finna alla centrala aspekter av historiens brokighet och inkludera ett intersektionellt perspektiv. De anstränger sig gediget för att finna historier som förtvinar eller accentuerar gränserna mellan

sociala kategoriseringar att berätta om för *alla*. Från de konservativa museiprofessionella till personerna som saknar historieintresse.

Kulturdamerna, ungdomarna från Botkyrka, Nöjesguidespubliken, queerteoretikerna, min styvfarsa... det är när vi får alla dom att möta varandra som vi lyckas. (Lina)

Engagemanget kan uppfattas som ett genuspolitiskt förändringsarbete eftersom att förändra allmänhetens historieuppfattning handlar om att förändra samhällets normativa genusföreställningar. Engagemanget kan förstås som en del av den feministiska samhällssynens uppdrag eftersom informanterna uppmanar allmänheten att genomskåda historieskrivningens genuskontrakt och ta ställning i frågan om man vill bidra till dess förändring.

Historiens fortsättning

Inför lanseringen av Stockholms Kvinnohistoriska museum uppenbarades fler strukturella svårigheter med att lyfta kvinnohistorien:

Framförallt arkivarierna sa att ”det går att vara bekymrad över hur få historiska kvinnor det berättas om idag, men det viktiga bekymret är att vi om hundra år kommer ha lika få berättelser att berätta om 2020, för kvinnor idag hamnar inte i arkiven”. Kvinnor idag, kvinnorörelsen idag, kommer inte finnas med i berättelserna i framtiden för det är precis samma strukturer som råder. Vi har konstaterat att män idag värderar andra män högre än kvinnor och andra, att kvinnor tar inte lika mycket plats, syns inte i medier och så vidare – naturligtvis kommer inte detta stå i historieskrivningen. (Lina)

Utsagan visar att informanternas arbete med att förändra historieskrivningen inte enbart handlar om att gräva bakåt – utan att även inkludera idag i det som blir efterlämningar i framtiden.

Enligt Sjöberg (2019:34) ger arkivens underrepresentation av kvinnliga gärningar allmänheten en orättvis förklaring till vad som gjort Sverige till dagens demokratiska välfärdssamhälle. Informanternas sökande efter historiens kvinnor beskrivs synliggöra hur den manliga dominansen historiskt konstituerats och förändrats, vilket manifesteras både i historieskrivning och arkiv. Genusvillkoren har enligt Hirdman (2003:88) traditionellt varit orörliga, en statiskhet som tycks fastnat i historieskrivningen och arkiv, medan dess premisser inom andra samhällsområden förändrats. Verksamheternas förändringsarbete kan förstås som försök att förhandla om historieskrivningens och arkivens genuskontrakt. Exempelvis initierade

Stockholms Kvinnohistoriska under Coronapandemin en samtidsdokumentation i syfte att samla *alla* människors erfarenheter och tankar om viruset och pandemins effekter, för att i framtiden kunna arkiveras och ställas ut. Även Skarhults Kulturminne genomförde åtgärder för att fortsätta bedriva verksamhetens arbete trots Coronavirusets smittorisk. I ett Facebook-inlägg meddelade föreningens ordförande:

Att hålla öppet känns viktigt för oss. [...] Min övertygelse är att vi i dessa tider behöver våra mötesplatser mer än någonsin.⁶

Det sociala förändringsarbetet framgår som viktigt för informanterna. När de söker efter, eller berättar om, kvinnohistorien synliggörs händelser som satt samhället i rörelse – som tagit det traditionellt immobile genuskontraktet till förhandling. Förhandlingarna möjliggör nya kontraktstexter, med nya rättigheter och skyldigheter (Hirdman 2003:94). Sveriges historieskrivning och arkivsamlingar är ännu konstruerade enligt genuskontraktets paragrafer, men omständigheterna för att förändra dem är anlagda och kvarlämnade av föregående feminister. Här tar informanternas engagemang vid.

Jag tror det är många krafter som samverkar nu, kring attityder och det som blivit så tydligt i #metoo-rörelsen; att människor börjar prata öppet om sina erfarenheter i nätet. Hela den processen frigör ju också mycket kunskap om maktstrukturer som pågått länge och visar att mäns våld mot kvinnor fortfarande är ett stort problem i samhället. (Ebba)

Verksamheternas förändringsarbete handlar om att bryta ner den svenska historieinstitutionens grundläggande struktur. Projektet utgår från idén om att kvinnors historia måste berättas, med målet att inkludera kvinnor och andra marginaliserade i den allmänna historieskrivningen. Utsagan ovan visar samtidigt hur nedbrytandet av historiens genusordning ger förståelse för hur dagens sociala och politiska strukturer är organiserade. Enligt min tolkning praktiseras informanternas agens via engagemangets avsikt att förändra historieskrivningens genusordning som formuleras i dess genuskontrakt. Samtidigt förankras agensen i nätet för att förändra rådande dominansförhållanden. Kvinno- och genushistoria började i akademins värld, men informanternas engagemang visar hur disciplinerna tillskrivits feministisk handlingskraft i samhället.

⁶ Facebook.com/SkarhultsSlott (inlägg publicerat 2020-04-21)

Avsnittet har visat hur verksamheterna framhäver samhällsaktuella frågor förankrade i en historisk kontext, i syfte att förändra allmänhetens historie- och genusföreställningar. Vi kan förstå engagemanget som feministiskt eftersom informanterna avser förändra historieskrivningens genusordning, vilket görs för att nå feminismens mål om ett jämställt samhälle. Idag rankas Sverige ofta som ett av världens mest jämställda länder (European Institute for Gender Equality 2019; World Economic Forum 2018). Topplaceringarna kan uppfattas som ett resultat av feminismens etablering i svensk politik, men även framgångarna av den feministiska kamp som beskrivits inspirera engagemanget. Studiens deltagare upplever habitusgemenskap med feministiska föregångare eftersom de investerar sig i samma, genuspolitiska, mål med avsikt att reformera genusordningens normativa dominansförhållanden. Trots att informanterna i sitt engagemang upptäcker inspirerande framgångssagor har kvinnohistorien beskrivits som en påtaglig kunskapslucka som svensk politik verkar bortprioritera. Ser vi till hur genusordningen och *libido dominandi* genomsyrar svensk historieskrivning och historiska arkiv kan vi förstå hur de strukturella ojämlikheterna alstrar deltagarnas politiska intresse att bringa alla människors rättvisa – då som nu. Sålunda framträder hur engagemanget uttrycker informanternas feministiska ställningstagande. Historia handlar generellt om olika förändringar över tid, och att tiden fortsätter gå innebär att historien fortsätter skrivas – något deltagarna förefaller medvetna om. Föregående feminister har öppnat dörrar och släppt in fler kvinnor och marginaliserade i de offentliga rummen, och informanterna engagerar sig för att dörrarna ska hållas vidöppna, för *alla*.

Sammanfattningsvis kan intresset beskrivas som engagemangets funktion – att förändra samhällets genusvillkor. Vi kan förstå engagemanget som en politisk handling som bottnar i ett upplevt ansvar att förändra samhällets genusföreställningar genom att skapa möten med kvinnohistorien i fokus. Sammanfogar vi föregående avsnitts antagande om att intresset utgörs av informanternas politiska värderingar, inneboende oegennyttiga och *illusio* i verksamheternas syfte, med engagemanget som en handling för social förändring, synliggörs feminismens konsensus – intresset av att upphäva genusordningen genom samspel och samtal med andra aktörer (Gemzöe 2014:203).

Avslutande diskussion

Uppsatsens syfte var att utvidga diskussionen om genus och feminism inom antropologin genom att bidra med förståelse för allmänhetens ökade intresse för kvinnohistoria i Sverige. Detta utfördes genom att undersöka fem kvinnors engagemang i kvinnohistoriska verksamheter, deras intresse för kvinnohistoria samt på vilket sätt deras engagemang kan förstås som feministiskt. Som uppsatsen påvisat intresserar sig informanterna för kvinnohistoria därför att de vill uppnå social och politisk jämställdhet i det svenska samhället. Verksamheternas gemensamma, politiska, syfte – att förändra historieskrivningen för att ge allmänheten en förnyad historiesyn – har redogjorts för som en grundpelare i engagemanget. Syftet har beskrivits sammanföra informanterna med verksamheternas medaktörer samt som underlag för engagemangets feministiska ställningstagande. Uppsatsens huvudfråga har således besvarats med hjälp av de två delfrågorna.

Beträffande första delfrågan har uppsatsen visat att intresset uttrycks genom informanternas övertygelse om att verksamheternas samfällda syfte är värt att kämpa för, en inställning som successivt förkroppsligats i deras habitus. Vi kan förstå intresset som oegennyttigt eftersom engagemanget är en handling för ett större, politiskt mål. Oegennyttan driver informanterna att handla enligt ett större syfte i enlighet med värderingar de delar tillsammans med andra. Känslan som utgör informanternas habitusgemenskap har beskrivits enligt Bourdieus teori om *illusio*. I informanternas fall har *illusio* beskrivits vara deras engagemang – investering – i verksamheternas, politiska, syfte.

Den andra delfrågan har besvarats utifrån uppfattningen att intresset förklarats utgöra engagemangens funktion: informanterna intresserar sig för kvinnohistoria eftersom de vill förändra allmänhetens historie- och genusföreställningar. Intresset som driver engagemanget framgår överensstämma med den feministiska samhällssynens mål att förändra rådande strukturer och uppdatera kunskapstraditionen. Som analysen visat kan vi se engagemangets politiska verktyg som ett arv från de tidigare feminister som inspirerar informanterna. Genusordningen i svensk historieskrivning och arkiv har framställts som traditionell och statisk, men genom att tillämpa Hirdmans teori om genuskontraktet har vi kunnat se hur historiens feminister tagit kontraktet till förhandling vid vilken informanternas engagemang tar vid. Allt detta pekar på att vi kan förstå engagemanget som feminism omsatt i praktisk handling eftersom

deltagarna har en bestämd bild av vilket samhälle de vill leva i och hur det samhället ska reflekteras i svensk historieskrivning. Vi kan då se verksamheterna som plattformar för diskussion om samhällsaktuella frågor förankrade i historien där informanternas intresse utövas.

Jag inledde denna studie med att redogöra för ett urval av händelser i svensk genuspolitisk historia som lett till att Sveriges regering förklarat sig som feministisk. Som analysen visat tillämpas inte regeringens jämställdhetspolitiska mål i den svenska historieskrivningen. De kvinnohistoriska verksamheternas arbeten har liknats vid kvinnorösträttsrörelsens kamp för demokrati. Informanternas engagemang vilar på den demokratiska grundtanken där intresset för jämlikhetsfrågor och historia sammanfogas i viljan att bringa alla människor rättvisa, en fallenhet som uttyds av deras politiska intresse. För att förstå en aspekt av feminism i dagens Sverige kan vi dra paralleller mellan regeringen och de kvinnohistoriska verksamheterna eftersom deras jämställdhetspolitiska mål uttrycks samstämmigt. Aktuell studie synliggör dock hur ansvaret för att regeringens mål ska genomsyra den svenska historieskrivningen tycks ha fallit på kulturarbetare och privatpersoner som omsätter målsättningen i feministisk handlingskraft i samhället.

På grund av omständigheterna med covid-19 uteblev mina möjligheter att observera den växelverkan mellan informanterna och deras besökare som jag fått beskriven för mig. Ett längre fältarbete hade genererat ett tydligare inifrånperspektiv och mer representativt kunnat undersöka olika människors engagemang och intresse för kvinnohistoria. Uppsatsens resultat är således inte talande för alla som engagerar sig i kvinnohistoriska verksamheter i Sverige. Förhoppningsvis kan studien ändå bidra till vidare diskussion inom feministisk antropologi och inspirera till framtida studier av hur feminism och genus uppträder och utmanas i olika former idag. Uppsatsens frågeställning söker förstå informanternas personliga intresse och engagemang, ändå kretsade stora delar av intervjuerna kring de personer som informanterna interagerar med. Förslag på vidare studier är att undersöka dessa människors – besökare, följare och andra – intresse för kvinno- och genushistoria, och låta sociala kategorier spela en mer fundamental roll.

Referenser

af Schmidt, F., Blombäck, S., & Melander, F. (u.å.). Feministiskt initiativ.

Nationalencyklopedin. Hämtad från:

<http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/feministiskt-initiativ> (2020-04-30)

American Anthropological Association (2012). "Do no harm". In *2012 Ethics Statements*.

Tillgänglig: <http://ethics.americananthro.org/ethics-statement-1-do-no-harm/> (2020-04-14)

Barnard, A., & Spencer, J. (eds.). (2002). *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*.

London & New York: Routledge

Björklund, U., & Hannerz, U. (2020). *Nyckelbegrepp i socialantropologin*. Stockholm:

Stockholms universitet

Bourdieu, P. (1999a). *Den manliga dominansen*. (Englund, B., övers.). Göteborg: Daidalos

Bourdieu, P. (1999b). *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlingsteori*. (Gimdal, G., & Jordebrandt, S., övers.). Göteborg: Daidalos

Broady, D. (1991). *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag

Davies, C.A. (2008). *Reflexive ethnography: a guide to researching selves and others*. (2., [rev. and updated] ed.) London: Routledge

Delin, M. (2015). Kvinnorna saknas i skolans historieböcker. *Dagens Nyheter*. 15 januari.

Publicerad på webben: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/kvinnorna-saknas-i-skolans-historiebocker/> (2020-04-14)

Eriksen, T.H. (2015). *Small places, large issues: an introduction to social and cultural anthropology*. Fourth revised edition. London: Pluto Press

European Institute for Gender Equality. (2019). *Gender Equality Index 2019: Sweden*. Publications Office of the European Union. doi:10.2839/58691

Gemzöe, L. (2014). *Feminism. 2.*, [uppdaterade] uppl. Stockholm: Bilda

Göransson, K. (2019). *Etnografi: sjösätt, navigera och ro i land ditt projekt*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur

Göteborgs Universitet. (u.å.). *KvinnSam - nationellt bibliotek för genusforskning*. Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/> (2020-04-22)

Hammar, D., Kopito, E., Silvergren Blåder, A., & Åberg J. (2016). Kvinnor väljs bort ur historieböckerna. *SVT Kulturnyheterna*. 18 november. Publicerad på webben: <https://www.svt.se/kultur/forkrossande-majoritet-av-man-i-historieböckerna> (2020-04-23)

Hedlin, M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0: om genus och skolans jämställdhetsmål*. (Uppdaterad och omarb. version). Växjö: Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet

Hirdman, Y. (1988). *Genussystemet: teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning*. Uppsala: Maktutredningen

Hirdman, Y. (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber

Hirdman, Y. (2019). Kvinnohistoria – genushistoria, några reflektioner. *Kvinnans plats i historien*. Larsson, H.A. (red.). Stockholm: Dialogos

Larsson, L., Manns, U., & Severinsson E. (u.å.). Feminism. *Nationalencyklopedin*. Hämtad från: <http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/feminism> (2020-04-30)

Lewin, E. (red.) (2006). *Feminist anthropology: a reader*. Malden, MA: Blackwell

Lgr 11. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (reviderad 2019)*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/getFile?file=4206> (2020-04-14)

Lgy 11. (2011). *Läroplan för gymnasieskolan 2011*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a659807/1553964056811/pdf2705.pdf> (2020-04-14)

Liljestrand, J. (2019). "87 procent av historien har handlat om män". *Kultur-Expressen*. 7 mars. Publicerad på webben: <https://www.expressen.se/kultur/podcast/87-procent-av-historien-har-handlat-om-man/> (2020-04-14)

Mascia-Lees, F.E., & Black, N.J. (2016). *Gender and anthropology: second edition*. Prospect Heights, Ill.: Waveland Press

Nader, L. (1972). "Up the Anthropologist – Perspective Gained from Studying Up". Hymes, D. (ed.). *Reinventing Anthropology*. New York: Pantheon Books/Random House

Ohlander, A-S. (2010). *Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia: En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan*. Stockholm: Delegationen för jämställdhet i skolan. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/49b71a/contentassets/469551b3d1684f31983b47f933010ae9/kvinnor-man-och-jamstalldhet-i-laromedel-i-historia-sou-201010> (2020-04-23)

Ortner, S. (1972). Is Female to Male as Nature Is to Culture? *Feminist Studies*, 1(2), 5–31. doi:10.2307/3177638

Regeringskansliet. (u.å.). *Feministisk regering*. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/feministisk-regering/> (2020-04-14)

Rubin, G. (1975). The traffic in women: notes on the "political economy" of sex. *Toward an anthropology of women*. Reiter, R. (ed.). New York: Monthly Review

Sjöberg, M. (2019). Kvinnors plats som historia. *Kvinnans plats i historien*. Larsson, H.A. (red.). Stockholm: Dialogos

Slocum, S. (1975). "Woman the gatherer: male bias in anthropology".
Toward an anthropology of women. Reiter, R. (ed.). New York: Monthly Review

Thurén, B-M. (1996). "Om styrka, räckvidd och hierarki, samt andra genusteoretiska begrepp". *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Nr 3–4

Thurén, B-M. (2002). *Genusforskning inom socialantropologin: antropologiska bidrag till genusforskningen*. Stockholm: Höskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning

Törnqvist, M. (2007). Varannan damernas väg till riksdagen. *Tidskrift för genusvetenskap*, nr 4

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

World Economic Forum. (2018). *The Global Gender Gap Report 2018*. Schweiz: World Economic Forum. Tillgänglig: <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2018> (2020-05-04)

Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm
Telefon: 08 – 16 20 00
www.su.se

**Stockholms
universitet**